

Șovinismul maghiar la început de veac XX în documentele nemțene

După cum se știe la 8 iunie 1867, împăratul Austriei, Franz Joseph I, se încorona rege al Ungariei, iar peste câteva zile, la 12 iunie, abroga toate legile votate de dieta de la Sibiu, întrucât în virtutea pactului dualist, Transilvania își pierduse seculara-i autonomie, ajungând să fie, pentru prima oară în istoria sa, anexată Ungariei¹.

Urmare a constituirii dualismului austro-ungar și a încorporării Transilvaniei la Ungaria, românii din spațiul intracarpatic aveau să îndure, vreme de 51 de ani, calvarul brutalei dominații ungare, să fie supuși asupririi naționale și sociale, politiciii de maghiarizare și deznaționalizare, scopul cercurilor conducătoare budapestane, până la 1918² – Marea Unire de la 1 Decembrie.

Perioada de tristă amintire, 1867-1918, constituie o epocă în care antiromânismul promovat de autoritățile ungare a atins cele mai înalte cote. Consolidându-și prin dualism ideea statală „ungurii părăsire idealul lor modest de libertate națională, devenind apostoli agresivi ai unui ideal imperialist (mitul Coroanei Sf. Stefan), care nu se putea realiza decât prin desființarea naționalităților conlocuitoare și în special prin desființarea viguroase și atât de numeroasei naționalități românești care descindea din legionarii lui Traian și dacii lui Decebal”³.

Liderii extremismului, promotorii ai naționalismului, șovinismului și iredentismului maghiar, precum conții Andrassy Gyula, Áponyi Albert și, mai ales, Tisza István, atotputernicul conducător al Ungariei înaintea și în timpul primului război mondial, nu țineau seama de faptul că neamul românesc din spațiul intracarpatic rezistă însă, așa cum făcuse secole de-a rândul, nelăsându-se frânt de brutala dominație ungară. Era de fapt și constatarea observatorilor maghiari: „Rezultatul a trei decenii de activitate (de maghiarizare - n.n.) în Transilvania este că astăzi românii nu cunosc limba maghiară decât cu un singur procent în plus față de perioada de dinainte de încheierea dualismului și până și dintre aceia care au învățat ungurește, n-au devenit unguri nici măcar un număr infim”⁴, iar „problema românilor” din teritoriul amintit este „cu mult mai pericu-

loasă decât a celorlalte naționalități din Ungaria (...) puternica conștiință etnică a românilor face iluzorie orice încercare de maghiarizare prin școli”, în cazul românilor „maghiarizarea numelor, predarea Sfintei Scripturi (în limba maghiară-n.n.), inscripții și școli maghiare nu ajută”⁵, cum se arată de acești observatori, în deceniul al zecelea din veacul XIX și începutul celui următor.

Planurile de perspectivă ale guvernanților unguri le sintetiza publicistul șovin Rákoczi Jenő: „Nu avem nevoie decât de 30.000.000 de maghiari și estul Europei va fi al nostru”⁶. Comentariile sunt de prisos!...

Șovinismul maghiar s-a extins și asupra teritoriilor de la sud și est de Carpați ale României, din perioada în discuție, care s-a format prin Unirea din 24 ianuarie 1859, devenind astfel un stat modern, mai ales după obținerea Independenței de Stat, la 1877, așa cum rezultă și din documentele păstrate în arhivele nemțene, la început de veac XX.

Astfel, în fondul familial „Sturza-Miclăușeni”, se păstrează, printre informațiile deosebit de valoroase, și unele referitoare la „maghiarii din România” de la începutul anului 1902, așa cum rezultă din articolele apărute în ziarul săptămânal „Gazeta Maghiară de București” (Bukaresti Magyar Ujság), în principal, cât și de alte ziare din Ungaria, cum ar fi: „Jurnal de Budapesta” (Budapesti Naplo), „Vestea” (A Hir), „Ziu” (A Nap), precum și „Ungaria” (Magyarország – organ al partidului comunist), toate jurnale de opoziție⁷.

În ceea ce privește „Gazeta Maghiară de București”, se prezintă un raport asupra acestui ziar, înaintat de un înalt funcționar din cadrul Ministerului de Externe din acea vreme, George Demetrescu, către ministrul de externe, D. A. Sturza (fruntaș politic liberal - fost la un moment dat chiar președinte al partidului, fost prim-ministru, istoric, publicist, etc. - n.n.) în care se descrie activitatea acestei „foi”, în lunile ianuarie - februarie 1902, anexându-se și două articole la raportul amintit (traduse din limba maghiară - n.n.): „N-avem școli” și „Să ne concentrăm”. Cc-l de-al treilea articol, „Care-

i scopul?”, nu-l deținem în raportul amintit⁸.

Ziarul, ce apărea în capitala României de la 1 ianuarie 1902, avea ca redactor responsabil, proprietar și editor pe preotul catolic maghiar Bálinth János de la biserica Bărăția, iar drept colaboratori pe aproape „toți preoții, institutorii și cantorii (dascăli – n.n.) maghiari din diferite capitale de județ și alte localități din țară, unde se găsesc colonii maghiare”⁹, aceștia fiind „din provincie (România), Transilvania și Ungaria”¹⁰, printre aceștia figurând și „un Consilier Ministerial Ungar în pensiune”¹¹, precum și „o listă cu toți coreșondenții și colaboratorii ziarului, anexată la acest raport”¹², mai precis din 11 localități din țară și Budapesta.

Pentru veridicitatea textului original, cât și pentru o informare corectă și netrunchiată a informațiilor, inclusiv obiectivitate, cât și dorința ca „cetitorul” – cum spunea cronicarul – să-și dea singur cu părerea asupra gazetei care îndemneau pe „maghiarii din România (Vechiul Regat - n.n.) să se unească și nimic să nu-i abată de la alipirea cu scumpa patrie și națiune maghiară”, „serviciul militar în Ungaria”, „școli și biserici catolice în limba maghiară” și altele, redăm în cele ce urmează, în sinteză, păstrând și ortografia timpului, ineditele informații cuprinse în documentele de arhivă amintite.

Ziarul se intitula „Organ Social pentru Lățirea Cunoștințelor” și că „cele 9 numere de până acum însă dovedesc că titlul nu e conform cu caracterul adevărat al foi”, după cum se va vedea, se urmărește ceva mai mult decât „lățirea cunoștințelor”. În adevăr, „atât din apelul publicat în numărul de probă, cât și din articolele scrise în numerele următoare, rezultă că scopul urmărit de întemeietorii ziarului în frunte cu preotul Bálinth este în primul național – aș putea spune șovinist – și numai în al doilea rând social, bineînțeles – maghiar. Aceasta va ieși perfect de clar la iveală din părțile ce vor reproduce, dar mai ales din articolul de fond „Să ne concentrăm”, publicat în numărul 3, ieșit din peana (pană – n.n.) altui preot de la Bărăția, articol care arată totodată și spiritul în care e redactată foaia. L-am tradus în întregime și se află anexat la raport”¹³.

Asupra „necesității d'a scoate un ziar maghiar se scriu mai multe articole, a căror leitmotiv e cam următorul: Maghiarii din România sunt supuși pericolului să-și piardă limba și naționalitatea lor, din cauză că, cu tot cu numărul lor mare ei trăiesc rezleți, între

dânșii nu există raporturile de reciprocitate necesare; ei nu sunt pătrunși de sentimentul solidarității naționale(sic!), din care cauză ei n-au o viață socială proprie maghiară; apoi, ei n-au școli și biserici suficiente maghiare, care sunt scutul și pavăza naționalității lor”¹⁴. În continuare, se arată că ziarul își propune „să lupte pentru scăparea de la peire a maghiarismului amenințat în România, pentru cultivarea și dezvoltarea sentimentului solidarității naționale maghiare, pentru crearea și cimentarea unei vieți sociale maghiare, pentru înființarea de școli și biserici catolice maghiare”, iar ziarul va mai „purta grijă de interesele materiale și economice ale conașionalilor săi, le va da îndrumări în afacerile lor civile, militare(?) etc.”¹⁵.

Mai departe, spune Demetrescu, „lasă să grăiască ziarul”, prin care se spune că „scopul acestei foi – zice preotul Bálinth în apelul publicat de probă - este să ferim pe conașionalii noștri de peire, să discutăm în colonele (coloanele – n.n.) ei asupra nevoilor noastre, ca astfel discutând, suferințele noastre să fie înțelese, trebuințele noastre cunoscute și aici și în depărtare (în afara granițelor noastre, în special în Ungaria - n.n.), de aceia, pe care îi interesează și cari sunt în măsură a ne alina durerile și a contribui la acoperirea trebuințelor noastre”. Cam cine sunt cei din depărtare cari sunt interesați de soarta maghiarilor din țară și cari au puțința de a le alina durerile și a subveni la trebuințele lor, cred că e ușor de înțeles.

Rămâne să ni se spună care sunt anume acele trebuințe; iată-le:

„Nici o altă națiune străină din câte trăiesc aici - zice preotul Balinth - nu o duce așa de greu ca noi maghiarii, care suntem cu totul lipsiți de instituțiile culturale. Dacă numai ne cugetăm la școlile noastre, ne cuprinde groaza când vedem că colonii minuscule cum e cea italiană, cehă sau bulgară au școli înfloritoare - ne mai vorbind de cea franceză și germană, căci școlile acestora stau mai presus de toate celelalte - iar noi, maghiarii, care formăm o colonie de aproape 40.000 de suflete (e vorba de București – n.n.), n-avem decât o singură școală - și aceasta întreținută cu jortfele aduse de biserica protestantă (nu se spune de care biserică anume, dar probabil de cea din Ungaria); iar în această școală nu pote cuprinde mai mult de 160 de elevi, câți prevede legea”¹⁶. Unul din scopurile acestei foi - ne spune în continuare autorul

raportului – „este doar de a discuta cum s-ar putea rezolva această chestiune arzătoare dacă nu altcum, apoi pe cale de asociații, căci nouă ne trebuiesc atâtea școli câte suburzii are Bucureștii”¹⁷.

În legătură cu problematica școlilor – zice același preot – „trebuie să discutăm, avem de făcut pentru băieții noștri care învață la meserie”, spunându-se că orice părinte „nu rămâne îngrijat (îngrijorat – n.n.) și cum să nu-i sângere inima când vede pe copilul lui, pe care l-a dat la meserie, în cei 4–5 ani de ucenicie uită tot ce cu multă cheltuială a învățat la școală, din cauză că nu există nici măcar o singură școală în care ucenicii de la meserie să primească barem duminica și în zilele de sărbători câte o oră de instrucție”. Asupra chestiunii școlilor ziarul revine la diferite ocazii; în numărul 6 are chiar un articol special: „N-avem școli”, care în traducere se află anexat la raport¹⁸.

Se mai vorbește în continuarea apelului „despre viața socială care lăncează, despre societățile maghiare cari sunt necunoscute de maghiar” și „cari din această cauză se grupează în jurul societăților altor naționalități străine”, neuitându-se a se spune să se treacă peste „animositățile profesionale” ce există între „maghiarii catolici și reformați, cari nu pot suferi pe cei dintâi” și că numai „unirea duce la învingere, de aceia deosebirea de religie să nu ne despartă pe teren social, ci să ne unească cugetul că cu toți suntem maghiari. Dacă ne vom uni în acest cuget, vom ajunge la rezultate bune pentru biserici, școlile și societățile noastre; fără unire, dragoste și încredere reciprocă, nici odată nu vom ajunge la nimic”¹⁹.

Acesta ar fi programul „tras” de redactorul foii, preotul Bálinth, venind apoi cantorul Vizi Dencs, tot de la Bărăția, care într-o serie de articole, „De ce avem trebuință de o foie săptămânală”, arată și el „cât de folositoare poate fi o foie intereselor sociale, culturale și bisericesti ale coloniei maghiare”²⁰, printre altele aducându-se într-un al șaselea articol „problema înființării unei parohii catolice maghiare, și aduce osanale episcopului Hornstein, care-i sprijinește atât de călduros întru realizarea acestui deziderat al ungarilor”²¹. Din toate cele spuse mai înainte, cu înființarea școlilor și bisericilor catolice maghiare, parcă se mai poartă și în zilele noastre, cum ar fi pentru „ceangăii” din Moldova. Ba mai mult, în articolul „Care-i scopul”, preotul Bálinth, după ce „cu ore-care

măhnire constată că se găsesc maghiarii stabiliți aici, cari și-au uitat de patria și naționalitatea lor, ba chiar să-și ascundă originea și nu vor ca copii lor să mai vorbească limba mamei, își propune să-i scoată pe aceștia și pe alții care i-ar urma, din rătăcire. Va dovedi clar că, contrar bibliei, care zice că nimeni nu poate să slujească d-odată la doi stăpâni, poate cineva să iubească două patrii de odată. În acest scop el arată care sunt drepturile civile(?) și cealaltă care ne dă pâine”.

Prima parte a chestiunii, adică cum trebuie cineva să-și îplinească datoriile către patria maghiară care-i apără drepturile civile, o rezolvă părintele Balinth în nr. 7 al foii în așa chip, că-i îndeamnă pe toți flăcăii maghiari să-și facă serviciul militar în Ungaria, „căci dacă serviciul militar trebuie făcut fie aici fie în patrie, apoi maghiarii (inclusiv ceangăii – n.n.) să prefere al face în Ungaria”²².

Așadar patria maghiarilor sau a ceangăilor, cum li se mai spune catolicilor din Moldova, este Ungaria și nu România. Fără comentarii! Amintim totuși celor „uituci” că autoritatea politică românească i-a recunoscut juridic ca pământeni pe locuitorii catolici, statut consfințit prin articolele Constituției din 1866²³.

„Notez, spune raportul lui D. A. Sturza, că în acest articol preotul-redactor face o teorie întreagă a diferitelor drepturi, în care dă la iveală o ignoranță potentă în materie de drept și face o confuzie de noțiuni – mai mult decât naivă”²⁴, iar articolul nu-i lipsit de „tirade patriotice maghiare”... „Partea a doua, adecă cum trebuie maghiarii să-și îndeplinească datoria față de patria care le dă pâine, a rămas până acum nedeslegată”²⁵.

După ce în alte articole „se ocupă de chestiuni ce privesc interesele meseriașilor și care previne pe compatrioți să-și deschidă bine ochii când acordă cuiva credit (se subînțelege că nu românilor – n.n.)”²⁶. Totodată se mai arată că „limba în care e scris ziarul e întradins populară, ca să pătrundă la inima fiecăruia. Modul de expunere e clar, așa că cel din urmă cititor maghiar poate să înțeleagă. În frază e multă căldură și cu colorit de șovinism, precaut însă când discută chestiuni mai gingașe. Impresia ce-mi lasă ziarul – spune același Demetrescu – e că directorul, precum și cei din jurul său sunt perfect de conștienți de ceea ce vor”²⁷.

În încheierea acestui raport, se mai spune că se observă că „ziarul primește atât din țară cât și din Ungaria, scrisori de aderentă pline

de cuvinte de încurajare, cărora redacția le răspunde la „Poșta redacției”. Și ca lucrurile să fie și mai „clare”, ziarul șovinismului maghiar, deosebit de virulent odată cu instaurarea dualismului austro-ungar din anul 1867, mai reproduce și o scrisoare a „unui domn din Budapesta, Rubinzi Jozseff, om de litere, care a fost în două rânduri, cu scop de a face studii limbistice la „ceangăii” din Moldova”, intitulată „Scrisoare către redactorul foii”, aducând „laude” la adresa întemeietorului, îi îndeamnă pe maghiari (ceangăi – n.n.) să cultive limba lor (așa cum fac și în zilele noastre unele studii și publicații din țară și străinătate – n.n.), să se unească și nimic să nu-i abată de la alipirea către scumpa patrie și națiune maghiară. Ca model de patriot, „învățătorul” specializat în „limbistica ceangăiască”, aduce pe un oarecare Martonaș Antal, din părțile Romanului, care „cu toate persecuțiile suferite nu odată a rămas neclintit în iubirea lui de neam și patrie (normal că neamul este cel maghiar iar patria Ungaria – n.n.)”. Nu lipsește să-și dascălească puțin pe „persecutorii” lui Martonaș, zicând că el știe „ce supus, harnic, cinstit și dezinteresat al României este Martonaș, că cum simte inima lui, nu importă pe nimene și că nimeni n-are drept să-i amărăscă viața și de altcum destul de zbuțuită pentru sentimentele lui”²⁸.

Tot în fondul de arhivă amintit, Sturdza-Miclăușeni, sunt informații deosebit de interesante cu privire la relațiile româno-ungare, politice Ungariei în Balcani, despre așa-numitul „iredentismul român”, etc., în ziarele menționate la începutul comunicării noastre, tot șovine. Toate se referă la perioada în discuție, la expunerea ministrului de externe austro-ungar, Baronul de Achrenthal, care reprezintă „o otravă pentru delegații maghiari și este curios că acești delegați au aplaudat pe ministrul de externe trădând principiile lor pașoptiste (era ungur acest ministru – n.n.). Unde a rămas suveranitatea Ungariei și a limbii maghiare?? Unde a rămas paritatea, drapelul și emblema ungară?? Curuții au aplaudat politica Ministerului de Externe și au aplaudat faptul că Muscalul (Rusia – n.n.) sau Românul, încălcând la miezul nopții ajunge în zori de zi în Carpații Ardealului”. „Pe la noi, zice „A Nap” (Ziua – jurnal de opoziție, organul lui Zoltán Lengyel), în părțile ardelenene ne poate lua dracul, muscalul sau românul, căci miniștrii imperiali n-au votat nici o lăscăe pentru fortificarea Ardealului. În

toate școlile românești și în cabinetul Regelui român atârnă harta reprezentând România până la Tisa. Ce-i pasă însă ministrului de externe de iredentismul român! El se ocupă de Maroc și pașoptiștii aplaudează...”²⁹.

La fel „A Hir” (Vestea – jurnal de opoziție și scandal), critică mai mult expunerea aceleiași ministru, întrucât „nu pomeneste nici un cuvânt de drepturile limbii maghiare în birourile Consulatelor din străinătate și protecția respectuoasă a maghiarilor la așa zisele Consulată”³⁰.

Ziarul „Budapesti Naplo” (Jurnalul de Budapesta – organ de opoziție) insistă cu privire la expunerea în discuție, că nevoia cea mai mare este „tăria armatei pentru care firește îi trebuie cheltuieli noi”³¹. Se pare că cel mai „cuminte”, în privința baronului și cuvântului său a fost ziarul „Magyarország” (Ungaria – organ al partidului comunist), acesta abținându-se de la orice critică sau comentariu³².

În concluzie, toate acestea *Qui prodest* (pentru cine folosește)?

Este foarte simplu și clar: șovinismului maghiar din acea perioadă, a începutului de veac XX, care a avut mereu „ceva” cu românii în primul și în al doilea război mondial, „năravul” ca să spunem așa, continuând și în zilele noastre, chiar dacă cuvântul folosit nu-i prea academic. În susținerea celor afirmate, vine și ne susține „Scrisoarea Episcopului catolic de Iași către Ministerul de Externe Român”, din 22 mai 1902, prin care se arată că, „Guvernul Român, urmând exemplul dat de vechii Principi români, a aprobat în totdeauna donațiile făcute în favoarea Bisericii catolice”³³. Același lucru se poate spune și despre școlile catolice, asociațiile culturale și profesionale, ziare și reviste în limba naționalităților conlocuitoare din România din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și veacul XX, continuând și în zilele noastre, nepunându-se nici un fel de restricție, dar respectându-se prevederile Constituției României de ieri, de azi și de mâine.

Important este faptul că ei, catolicii, au conștientizat că sunt pământeni în Moldova, și-au demonstrat loialitatea față de statul român, ceea ce a condus la recunoașterea pentru ei a unui statut de egalitate cu populația ortodoxă³⁴. Aceștia și-au afirmat loialitatea față de țară și au probat-o prin participarea alături de majoritarii ortodocși la evenimentele care au jalonat devenirea

istorică a României, cum ar fi cele din veacul XIX: Unirea Moldovei cu Țara Românească (1859), Războiul de Independență (1877-1878), cât și cele care au urmat în secolul XX.

Așadar, în condițiile amplificării intereselor maghiarilor privind starea „ceangăilor” din Moldova, promovării stereotipului „catolic = ungar sau ceangău”, respectiv „ortodox = român”, maghiarii din țară și din Ungaria continuă să se plângă de „lipsa conștiinței maghiare”, inclusiv de catolicii din spațiul moldav incluși într-o „imagine minoritate etnică”, considerând Moldova ca „marele cimitir al maghiarilor”³⁵, începând cu așa numita problemă a „ceangăismului”, inventată de Peter Zold, încă de la 1766³⁶ și

continuând până în zilele noastre. Nu întâmplător, ziarele șovine budapestene amintite în ultima parte aduc la vremea în discuție, despre „iredentismul român”, legându-se de harta ce cuprindea România până la Tisa. Acesta a fost adevărul istoric: ungurii au venit în această parte a Europei ca ocupanți. Unii autori maghiari vor și în zilele noastre sau arată că Ungaria are dreptul de a-și extinde teritoriile până la Nistru. Noi le sugerăm, acelor minți înfierbântate și clocotind de șovinism și revizionism, să meargă până în Urali, de unde au venit, ca populație migratoare de origine fino-ugrică (huni-n.n.).

Dixit!

Gheorghe Radu

Note

1. MIHA: STRATULAT, *Revizionismul și neorevizionismul ungar*, Editura Globus, București, 1994, p. 102

2. Idem

3. MILTON G. LEHRER, *Ardealul pământ românesc (Problema Ardealului văzută de un american)*, ediție complet îngrijită de Edith Lehrer și Ion Pătroi, Editura Vatra Românească, Cluj-Napoca, 1991, p.250

4. MIHA: STRATULAT, op. cit., p. 114

5. Idem

6. Ibidem, p. 113

7. Direcția Județului Neamț a Arhivelor Naționale, *Fond familial „Sturdza-Miclăușeni”*, dosar 130/1901-1902, r.9-10

8. Ibidem, f.2-3

9. Ibidem, f.2

10. Idem

11. Idem

12. Idem

13. Idem

14. Ibidem, f.2 verso

15. Idem

16. Idem

17. Ibidem, f.3

18. Idem

19. Ibidem, f.3 verso

20. Idem

21. Idem

22. Ibidem, f.4

23. ANTON COȘA, *Cleja. Monografie etnografică*, Bacău, Editura Semne, 2001, p.34

24. D.J.N.A.N., fond familial cit., f.4

25. Idem

26. Idem

27. Ibidem, f.10

28. Idem

29. Ibidem, f.10

30. Ibidem, f.9 verso

31. Ibidem, f.9

32. Idem

33. Ibidem, f.8

34. Anton Coșa, op.cit., p.34

35. Ibidem, p.35

36. DUMITRU MĂRTINAȘ, *Originea ceangăilor din Moldova*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 23.

Abstract

Hungarian chauvinism in the documents from Neamț at the beginning of the 20th Century

As it is known, on the 8th of June 1867, the emperor of Austria, Franz Joseph I, was being crowned as king of Hungary, and after a few days, on the 12th of June, he was abrogating all laws voted by the Diet from Sibiu, since, in the virtue of the dualist pact, Transylvania had lost its secular autonomy, being, for the first time in its history, annexed to Hungary. As a consequence of the constitution of the Austro-Hungarian dualism and thus, of the incorporation of Transylvania into Hungary, the Romanians from the intra-Carpathian region had to bear, for 51 years, the ordeal of the brutal Hungarian domination, being subdued to national and social oppressions, to politics of denationalisation, which was the main purpose of the leading circles from Budapest. But it all ended in 1918, when on the 1st of December The Great Union took place.

In this period, the Hungarian chauvinism extended as well above the territories from the south and east of the Carpathians, which were part of Romania, a new state which was formed on the 24th of January 1859, becoming a modern state, after it obtained its independence, in 1877. This extension of the chauvinism results from the documents kept in the Archives from Neamț, and especially newspapers, dating from the beginning of the 20th Century, which talk about the problem of "the salvation of Hungarian csango's". The most important aspect of this problem is that the Moldavian csango's, the Catholics, realized that they are inhabitants of Moldavia just like the orthodox Romanians, proving their loyalty towards the Romanian state, and thus they were acknowledged an equal statute with that of the orthodox population.

Consequently, in the conditions in which the interests of the Hungarians regarding the state of the Moldavian "csango's" amplified, the "*Catholic = Hungarian or csango*" and "*Orthodox = Romanian*" stereotypes were promoted, the Hungarians from our country and from Hungary continue to complain about the "*lack of Hungarian consciousness*", especially at the Catholics from Moldavia, included in an "*imaginary ethnic minority*", calling Moldavia the "*big cemetery of the Hungarians*".